AVİM
AVRASYA İNCELEMELERİ MERKEZİ
CENTER FOR EURASIAN STUDIES

AVİM Yorum • No: 2013 / 75 • Eylül 2013

ORTA ASYA'DAKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE

Alev KILIÇ

Küresel ekonomik ve siyasi sıklet merkezi Batıdan Doğuya, Asya-Pasifike kayarken, Avrasyanın merkezini oluşturan Türk cumhuriyetleri-Orta Asya giderek hareketlenmekte, yeniden şekillenmektedir. Bölgedeki durumu son gelişmelerin ışığında değerlendirecek olursak, genel görünüm şöyle yansımaktadır: Son olarak 13 Eylülde Kırgızistanın Başkenti Bişkekte on üçüncü zirve toplantısını tamamlayan Şanghay İşbirliği Örgütü bölgenin yeni düzenleyicisi olma yolunda yeni bir aşama kaydetmiştir. 1996 yılında Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistanın katılımıyla Şanghay Beşlisi adıyla bir güvenlik örgütü olarak kurulan, 2001 yılında Özbekistanın da dahil olmasından sonra bugünkü Şanghay İşbirliği Örgütü adını ve statüsünü alan örgüt, ortak güvenlik konusunun yanı sıra güncel siyasi ve ekonomik konuları da ilgi alanına ve gündemine eklemiştir. Bişkek zirvesine üye altı ülke devlet başkanı düzeyinde katılırken, gözlemci statüsünde bulunan İran, Afganistan ve Moğolistan da keza devlet başkanı, Hindistan, Dışişleri Bakanı, Pakistan ise üst düzey bir heyetle katılmıştır. İran, Hindistan ve Pakistan tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Zirve vesilesiyle Çin, Rusya ve İran devlet başkanlarının gerçekleştirdiği üçlü toplantı, Belarus ve Sri Lanka ile birlikte diyalog ortağı olduğumuz örgütün etki alanının sınırlarımıza kadar uzandığının da bir göstergesi olmuştur.

Hâlihazırda bölgede iki ülkenin, Çin ve Rusyanın ön aldıkları, uzun vadede uzlaştırılması kolay olmayacak farklı çıkarlarını ve güçlerini birbirine rakip değil, tamamlayıcı olarak takdim ederek bölgesel işbirliğinden yararlanma hedefine odaklandıkları görülmektedir. Çin, ekonomik ve mali gücü ile bölge ülkelerine ekonomik gelişme, zengin doğal kaynaklarını pazarlama için cazibe merkezi haline gelirken, Rusya bölgedeki en güçlü savunma örgütü Ortak Güvenlik Örgütü(CSTO)nun lideri olarak Çinin nüfuzunu dengelemeye ve kurmaya çalıştığı Avrasya Ekonomik Birliği ile ekonomik gücünü pekiştirmeye çalışmaktadır. Bu birliğe Orta Asya cumhuriyetleri ve Belarusun yanı sıra Ukrayna ve Moldovayı da dahil ederek Avrasya köprüsünü oluşturmak suretiyle küresel gelişmedeki yerini de vazgeçilmez hale getirmeyi hedeflemektedir. Birliğin ilk adımı olarak kurulan gümrük birliğinde Rusyanın yanı sıra, Kazakistan, Belarus ve Ermenistan yer almaktadır. Kırgızistanın da katılacağı ifade edilmektedir. Ukrayna ve Moldovanın üyeliği konusu Rusya ila Avrupa Birliği arasında bir güç ve prestij mücadelesine dönüşmektedir.

Çin Cumhurbaşkanı, Bişkek Zirvesi öncesi on günlük bir Orta Asya turu yapmış, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistana resmi ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaret sonunda Çin bu ülkelerle stratejik işbirliğinin temellerini atmış, başta enerji olmak üzere, önemli ekonomik açılımlar sağlamıştır. Çin Cumhurbaşkanının ipek yolu seyahati

olarak adlandırılan bu ziyaretleri Kazakistanın başkenti Astanada 7 Eylülde yapılan açıklama ile resmiyet kazanmış ve Çin Cumhurbaşkanı trans-Avrasya büyük serbest ticaret bölgesi projesinin gerçekleşmesini sağlayacak yeni bir ipek yolu oluşturulması önerisinde bulunmuştur. Bu yeni ipek yolu, kara ve demiryollarının yanı sıra petrol ve gaz boru hatlarını da kapsamaktadır. Çinin öncelikle dikkat çeken başarısı, birbirleriyle ilişkilerinde çeşitli sıkıntılar bulunan Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan ile ortak işbirliği gerektiren projeler üzerinde mutabakat sağlayabilmesi ve Türkmenistanın başlıca doğal gaz alıcısı ve ortağı olurken, Kazakistan enerji piyasasına da önemli bir taraf olarak girmiş olmasıdır.

Avrasya coğrafyasının Avrupa ile Asya arasında geçiş noktasında bulunan ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri ile çok özel ilişkilere sahip bulunan Türkiye bölgedeki bu gelişmeleri doğal olarak ilgi ve dikkatle izlemektedir. Türkiyenin bu ülkelerle ilişkilerinin ikili çerçeveye inhisar ettiği, çok taraflı, bölgesel temelde örgütlenmede arzulanan gelişmenin sağlanamadığı görülmektedir. Oysa bölge ülkelerini kapsayan ilk ve kapsayıcı ekonomik işbirliği ve gelişme örgütlenmesinin öncülüğünü 1985 yılında Pakistan ve İran ile birlikte Türkiye yapmış ve 1992 yılında Orta Asya cumhuriyetleri ve Afganistanın da katılması ile bugünkü şeklini alan on üyeli Ekonomik İşbirliği Örgütü(ECO) ile bölgeye yeni bir ufuk açılmıştır. Bu önemli atılım ve harekete geçirilmeye hazır büyük potansiyel, İranın uluslar arası alanda tecridi, Afganistandaki savaş, Pakistanın iç durumu başta olmak üzere, ikili kıskançlıklar ve çekişmeler de dahil olmak üzere, çeşitli engellerle karşılaşmıştır. Örgütün bugünkü atıl durumundan kurtarılmasının ve hızla hedeflediği amaçların gerçekleştirilmesi yolunda samimi ve etkili adımlar atılmasının tüm üyelerinin yararına olacağı kuşkusuzdur. Bu durumda örgüt üyelerinin Şanghay İşbirliği Örgütü ile ekonomik alanda örgütsel bir ilişki ve iletişim içine girmelerinin de kendilerine mevcut koşullardan daha güçlü bir zemin sağlayabileceği açıktır. Afganistandaki durumun normalleşmekte olduğu, Pakistanın hızla istikrara kavuşmakta olduğu günümüzde, dış politikasının temel söylemi ne Doğu-ne Batı, her ikisine de eşit mesafe olan ve ECO sekretaryasına ev sahipliği yapan İrana bu gelişmede özel sorumluluk düşmektedir. Bu bağlamda kuşkusuz Türkiyenin önemli katkıları olabilecektir.

Türkiyenin alternatif tercihleri de vardır. Kurucu üyesi olduğu Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütünün (BSEC)doğuya, Hazar ve ötesine işbirliği kapısı açması, BSEC üyelerinin ilgisini çekecek bir gelişme olabilecektir. Diğer bir alternatif, 2009 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından Nahçivan anlaşması ile kurulan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyinin amaçları arasında bulunan ekonomik işbirliğini geliştirme hususuna ağırlık vermektir. ECO bünyesinde kaydedilebilecek gelişmelerin bölge için itici rol oynayacağı açık olmakla birlikte, bunun mümkün olmaması halinde Konsey çalışmalarına ağırlık ve hız verilmesi kaçınılmaz bir zorunluk olarak ortaya çıkabilecektir.

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: KILIÇ, Alev. 2026. "ORTA ASYA'DAKİ GELİŞMELER VE TÜRKİYE ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2013 / 75. Eylül 20. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Yorum/ORTA-ASYA-DAKI-GELISMELER-VE-TURKIYE

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır